

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1030>

CERAIM-İ UMUMİYE CETVELLERİNE GÖRE KUDÜS SANCAĞINDA “ADAM ÖLDÜRME VE ÖLDÜRMEYE TEŞEBBÜS” SUÇLARI (R.1329 - M.1913/1914)

Fatih ÖZTOP*
Demet KARASU**

Öz

Osmanlı Devleti'nin son döneminde, suçları takip edebilmek ve faillere dair bilgileri toplu halde görebilmek maksadıyla tutulan suç cetvellerinden birisi olan “ceraim-i umumiye cetvelleri”nde, faillere dair nitelikli bilgiler yer almaktadır. Faillerin medeni durumları, mükerrer suçlular, faillerin mesleki durumları, tabi oldukları milliyet, okur yazarlık durumları, yaş aralıkları ve suçu nerede ve ne için işlediklerine dair veriler içeren bu istatistik cetvelleri, toplumun genel durumunu suçlular üzerinden görmemize imkan vermektedir. Bu çalışma dahilinde, Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde, üç semavi din tarafından kutsal kabul edilen Kudüs'te meydana gelen öldürme ve öldürmeye teşebbüs suçları, ceraim-i umumiye cetvellerinin bize sunduğu bilgiler ışığında, incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: *Kudüs, Öldürme, Suç, Cinayet*

According to General Crime Schedules, “Homicide and Homicidal Attempt” Crimes in Jerusalem (1913/1914)

Abstract

In the last period of Ottoman Empire, there are eligible informations about perpetrators in one of crime schedules named as “general crime

---

* Yrd. Doç. Dr. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

** Arş. Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

schedules” that was maintained to follow crimes and see batch informations about perpetrators. These statistical schedules allows the general situation of the society to be see through the marital status, duplicate criminals, occupational status, nationality, literacy status, age ranges of perpetrators, where and why the crime committed. In this study, just before the World War 1, the homicide and homicidal attempt crimes in Jerusalem accepted by three monotheistic religions as holy, are tried to be examined through the information provided by general crime schedules.

Keywords: *Jerusalem, Homicide, Crime, Felony*

Son Dönem Osmanlı Hukukunda Adam Öldürme Suçu

İncelediğimiz dönemde yürürlükte olan 1858 tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesi’ne göre suçlar; cinayet, cünha ve kabahat olarak üçe ayrılmıştır. Bu tasnif, suçların türünden ziyade, cezanın süresi ve türüne göre şekillenmiştir. Cezası idam, müebbet veya muvakkat kürek, kalebentlik, sürgün, memuriyetten mahrumiyet, medeni kanundan ıskat olan suçlar “cinayet”tir. “Cünha” kapsamındaki suçlar için hapis, sürgün, memuriyetten uzaklaştırma ve para cezaları öngörülmüştür. Hapis cezasının müddeti, suçlunun hapse girişinden itibaren yirmi dört saatten başlayarak en fazla üç senedir. Suçlu, bulunduğu yerden bir başka bölgeye, üç aydan üç seneye kadar sürgün edilmelidir. Memuriyetten uzaklaştırma cezası alanlar, görevden üç aydan altı seneye kadar uzaklaştırılır ve bu süre boyunca maaşları kesilir. Memur olmayanlar bu cezaya çarptırılırsa, hak etseler dahi memuriyete alınmazlar. “Kabahat” ise uyarı cezası olarak belirlenmiş olan yirmi dört saatten bir haftaya kadar olan hapis cezaları ile 100 kuruşa kadar olan para cezasını gerektiren fiilleri ifade etmektedir¹.

Osmanlı hukuku, adam öldürme (katl) vakalarını sınıflandırırken, ilk olarak “kasıt” unsurunu gözetmektedir. Cezaların ağırlığına da, vakalarda kastın olup olmadığına göre karar verilmektedir. Bu bağlamda öldürme suçları, çeşitli isimlerle tanımlanmış ve suç cetvelleri içerisinde de bu isimlerle yer almıştır. Bu tanımlar şöyledir:

Taammüden öldürme²: Bir kimseyi plan yaparak, eylemi önceden tasavvur ederek öldürmeyi ifade eder. Kesin bir öldürme kastı vardır. Pusu

¹ BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), İ.DUİT 79/10; 78/31.

² Taammüden katl

Ceraim-i Umumiye Cetvellerine Göre Kudüs Sancağında Adam Öldürme

kurarak öldürme, suikast düzenleme, zehirlenme gibi vakalar bu tasnif içerisinde yer alır ve cezası idamdır.

Gayrı taammüden öldürme³: Bu tip öldürmeler, bir kişiyi önceden planlamadan öldürmeyi ifade etmesine karşın katil, öldürme amacını taşımaktadır. Yani, kazaen öldürmeler bu tanım içerisinde yer almaz. Mesela, çıkan bir tartışma sonucu, bir anlık öfke ve sinirle tartıştığı kişiyi kalbinden bıçaklayarak öldüren kişi bu suçla yargılanır. Öldürme fiili, gayrı taammüden gerçekleştirilmişse bu durumda cezası 15 sene kürek; ancak bir başka suç işlemek isterken gayrı taammüden bir katil vuku bulmuşsa bu durumda fail idam cezasıyla cezalandırılırdı⁴.

Kazaen ve darben öldürme⁵ : Bu tür öldürme vakalarında, failin öldürmek gibi bir amacı yoktur; ancak bir kazaya sebebiyet vermek suretiyle yahut maktule karşı (normal şartlarda) öldürücü olmayabilecek bir darp nedeniyle ölümüne sebep olmak durumlarını ifade etmektedir. Buradaki öldürme vakası, eğer ki dikkatsizlik veya nizamnamelere riayetsizlikten meydana gelirse, bu durumda 6 aydan 2 seneye kadar hapis ön görülmektedir. Yani dikkatsizlik ve nizama riayetsizlikten doğan ölümler cinayet değil, cünha olarak değerlendirilmektedir.

Alt ve üst soydan birisini öldürme⁶: Katilin üst soyundan gelen, anne, baba, amca, dede, teyze, hala, dayı vb. kişileri öldürmesi durumudur. Aynı şekilde katilin çocuklarını, yeğenlerini öldürmesi vakaları da alt soydan birisini öldürmek şeklinde adlı terminolojiye geçmiştir. Üst soydan birisinin öldürülmesi vakaları, kasıt koşulu aranmaksızın idam cezasıyla cezalandırılmaktadır⁷.

Öldürmeye Teşebbüs: Bu suç, öldürme fiilinin, failin elinde olmayan nedenlerle gerçekleşmemesini ifade etmektedir. Silahın tutukluk yapması, birilerinin araya girmesi yahut saldırılan kişinin kaçması vb. Cinayet suçları olarak değerlendirilir. Burada suçun niteliği önemlidir ve idam cezasını veya müebbet kürek cezasını gerektiren bir suç işlediyse, yedi seneden az olmamak üzere muvakkat kürek; müebbet kalebentlik cezasını gerektiren bir katle teşebbüs ise 7 seneden az olmamak üzere kalebentlik; müebbet sürgün

---

³ Gayrı taammüden katil

⁴ BOA, İ.DUİT 78/31.

⁵ Kazaen telef-i nefsiye sebebiyet vermek, darben telef-i nefsiye sebebiyet vermek.

⁶ Üst soydan birisini öldürmek, “katl-i usûl”, alt soydan birisini öldürmek “katl-i fîrû” olarak tanımlanmıştır.

⁷ BOA, İ.DUİT 79/10.

cezasını gerektiren bir suç işlediye üç sene müddetle kalebentlik cezası mahkum edilir⁸.

Ceraim-i Umumiye Cetvellerine Göre Kudüs Sancağında “Adam Öldürme” Suçu 1913/1914

Kudüs, Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı hakimiyeti altına girmiş ve Kudüs’e diğer Arap şehirlerinden daha fazla önem verilmiş olsa da⁹ Osmanlı yönetimi altında hep sancak statüsünde kalmıştır. 1516-1831 yılları arasında Şam eyaleti, 1841-1865 yılları arasında Sayda eyaleti ve 1865’ten itibaren Şam ve Sayda eyaletlerinin birleşmesiyle oluşturulan Suriye vilayeti içerisinde yer almış, 1872-1917 yılları arasında ise müstakil mutasarrıflık statüsü verilerek doğrudan İstanbul’a bağlanmıştır¹⁰.

1914 yılında Kudüs-i Şerif sancağı nüfusu 266.044 Müslüman, 26.035 Rum, 1310 Ermeni, 21.259 Yahudi, 1086 Katolik, 1733 Protestan, 9880 Latin, 427 Süryani, 11 Keldani, 270 Maruni ve 113 Kıpti olmak üzere 328.168 idi¹¹. Nüfusun kazalarına göre dağılımı ise şöyledir: Kudüs Merkezi 120.921, Yafa 72.206, Gazze 78.597 ve Halilü’r-Rahman 56.444¹². Buna göre sancak dahilinde yaşayanların %81.06’sı Müslüman’dır ki bu oran aynı zaman da failleri incelerken, faillerin bağlı bulunduğu cemaatleri göstermesi açısından da önemlidir.

Normal şartlar altında aylık olarak düzenlenen ve Başbakanlık Osmanlı Arşivleri içerisinde aylık olarak tasnif edilen ceraim-i umumiye cetvelleri, R.1329 (M.1913/1914) senesi için tek bir seferde dosyalanmıştır. Bu çalışma dahilinde Kudüs sancağına ait olan 12 farklı cetvel incelenerek öldürme ve öldürmeye teşebbüs suçları ile bu suça dahil olan kişilerin nitelikleri incelenecektir.

Kudüs sancağı dahilinde, R.1329 (1913/1914) yılında meydana gelen cinayet suçları aşağıdaki gibidir¹³:

Tablo: Kudüs sancağında meydana gelen cinayet suçları (1913/1914)

⁸ BOA, İ.DUİT 79/10.

⁹ Mehmet Kaya, “XIX. Yüzyıl ve XX. Yüzyıl Başlarında Büyük Güçlerin Etkisinde Kudüs Sancağı (1850-1914)”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S 33, Bahar-2013, s.147.

¹⁰ Kamil Cemil El-Aseli, “Kudüs”, *İslam Ansiklopedisi*, C 26, TDV Yayınları, İstanbul 2002, s.335.

¹¹ Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s.398-399.

¹² *Age.*, s.388-389.

¹³ BOA, DH.EUM.MTK 16/32.

Ceraim-i Umumiye Cetvellerine Göre Kudüs Sancağında Adam Öldürme

Suçun Türü	Vaka Sayısı	Fail Sayısı
Eşkriyalık	4	14
Rüşvet	5	7
Taammüden Öldürme	16	182
Gayrı Taammüden Öldürme	13	19
Darben Ölümüne Sebebiyet Vermek	5	7
Öldürmeye Teşebbüs	15	35
Uzuv Kesmek	11	17
Tecavüz	9	24
Tecavüze Teşebbüs	9	11
Cebren Kız Kaçırarak	7	19
Sahtekarlık	2	3
Kundakçılık	5	4
Yanıcı/Patlayıcı Madde İmal ve Dağıtım	6	3
Tehdit	9	9
Kürtaj	6	7
Gece Anayolda Örgütlü Bir Şekilde Soygun Yapmak	1	3
Meskun Mahalde, Duvar Aşarak, Kapı Kırarak Hırsızlık	18	49
Gece Silahlı Hırsızlık	2	2
TOPLAM	134	415

1913/14 yıllarında Kudüs sancağında meydana gelen cinayet suçlarının sayısı 134'tür ve bunlardan 49 tanesi öldürme suçları kapsamındadır. Buna göre toplam cinayet suçları içerisinde, öldürme suçlarının oranı %36,57'dir. Tabloya bakıldığında, en yüksek cinayet oranının öldürme vakalarında meydana geldiği görülmektedir. Sonrasında sırayı kadına yönelik şiddet olarak nitelendirebilecek tecavüz, tecavüze teşebbüs ve kız kaçırma alırken, onun da arkasından hırsızlık suçları

meydana gelmektedir. Diğer taraftan 12 aylık zaman dilimi içerisinde, cinayet suçlarının aylık ortalaması 11,16'dır. Bunun da kazalara dağılımı yapılırsa kaza başına aylık 2,79 gibi son derece düşük bir ortalama çıkmaktadır ki bu ortalama, Kudüs'ün görece güvenli bir sancak olduğu düşüncesini doğurmaktadır. 134 cinayet suçuna karışan 415 fail vardır ve vaka başına düşen fail ortalaması 3,09'dur; ancak bu ortalamamın yüksek olmasının istisnai gerekçesi aşağıda açıklanacaktır.

Toplam vakaların verilmesinin ardından, R.1329 (1913/1914) yılı dahilinde Kudüs sancağında meydana gelen öldürme ve öldürmeye teşebbüs vakalarına bakılacak olursa; vaka toplamı 49'dur ve bu vakalardan 9 tanesi faili meçhul olarak kalmıştır. Vakaların işlenme şekline göre dağılımı şöyledir¹⁴:

Tablo: Kudüs sancağında meydana gelen öldürme ve teşebbüs suçları sayısı (1913/1914)

Suçun Türü	Faili Meçhul Vakalar	Faili Tespit Edilen Vakalar	Toplam
Taammüden Adam Öldürme	2	14	16
Gayrı Taammüden Adam Öldürme	5	8	13
Darben Ölüme Sebebiyet Vermek		5	5
Öldürmeye Teşebbüs	2	13	15
Toplam	9	40	49

Tabloya göre, meydana gelen vakaların %18,37'si faili meçhul iken, %81,63'ünün faili tespit edilebilmiştir. Kudüs-i Şerif sancağında meydana gelen aylık öldürme suçu ortalaması ise aylık 4.08'dir¹⁵. Bu vakalardan, faili

¹⁴ BOA, DH.EUM.MTK 16/32.

¹⁵ 1908-1916 yılları arasında Aydın Vilayetinde meydana gelen vakaların aylık ortalaması 42'dir ki, Kudüs-i Şerif sancağının yaklaşık 10 katıdır. Ayrıntılı bilgi için bk. Fatih Öztop, "Suç Cetvellerine Göre Osmanlı Devletinde 'Adam Öldürme' Suçu: Aydın Vilayeti Örneği (1908-1916), *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 2, S 3, Haziran 2015, s.77; ayrıca bkz. Fatih Öztop, *II.Meşrutiyet Döneminde Aydın Vilayetinde Sosyal Yapı ve*

Ceraim-i Umumiye Cetvellerine Göre Kudüs Sancağında Adam Öldürme

meçhul olanlar hariç tespit edilen fail sayısı 38 tutuklu ve 205 firari olmak üzere 243'tür ve vaka başına düşen fail sayısı 4,95'dir. 1329 Kanun-ı Evveli'nde Halilü'r-Rahman kazasında meydana gelen bir vaka ilginçtir ki, tek bir vakada 8'i tutuklu 133'ü firari olmak üzere toplam 141 fail mevcuttur ve döneme ait incelenen belgeler içerisinde, ne gibi bir olay meydana geldiği anlaşılamamıştır. Ceraim-i umumiye cetvelleri, maktul/mağdurları ele almayı sadece failer üzerinden gittiği için bu vakada öldürülen kişi sayısı yazmamakla beraber, cetvele kaydolunan rakamın "1" olması sebebiyle, tek bir kişinin öldürüldüğü izlenimi uyandırmaktadır; ancak tekrar etmek gerekir ki, yapılan araştırmalar sonucunda vakanın niteliğine dair bir sonuca ulaşılamamıştır. Kimlikleri tespit edilen failerin işledikleri öldürme ve öldürmeye teşebbüs suçları üzerindeki dağılımları şu şekildedir¹⁶:

Tablo: Faillerin öldürme suçları içerisindeki dağılımı

Suçun Türü	Tutuklanan Fail Sayısı	Firar Eden Fail Sayısı	Toplam
Taammüden Adam Öldürmek	12	170	182
Gayr-ı Taammüden Adam Öldürmek	9	10	19
Darben Ölüme Sebebiyet Vermek	4	3	7
Öldürmeye Teşebbüs	13	22	35
Toplam	38	205	243

Burada faili meçhul vakalar hariç tespit edilen faillerden %15,64'ü yakalanırken, %84,36'sı firar etmiştir; ancak yukarıda belirtildiği gibi, Halilü'r-Rahman kazasında meydana gelen istisnai vaka, oranların bu yıl içerisinde normalin ötesinde gerçekleşmesine neden olmuştur.

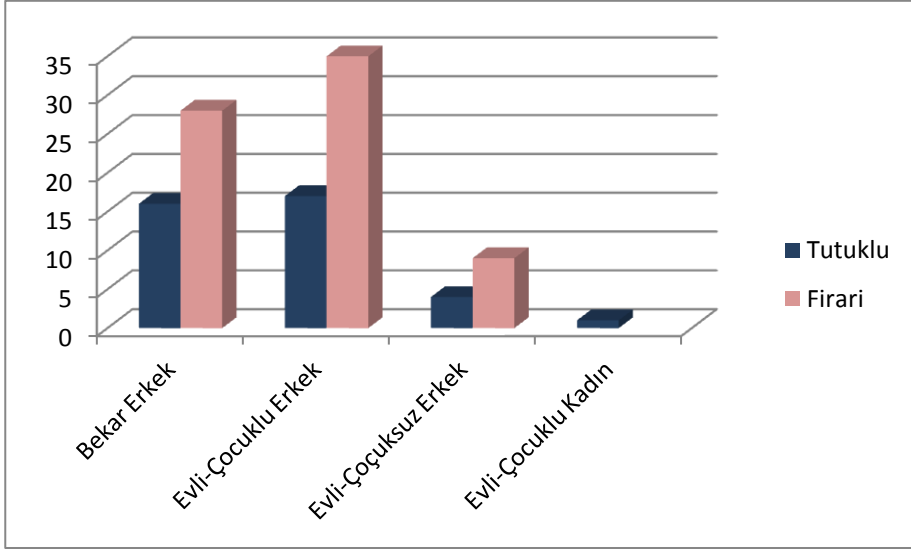
Ceraim-i umumiye cetvellerinin tutulması esnasında Osmanlı memurları, firar eden tüm failerin niteliklerine dair bilgilere ulaşamamış olacak ki, cetvellere yazılan fail sayılarıyla toplam sayılar arasında bir eşitsizlik söz konusudur. Faillerin medeni durumlarına dair olan tablo

Adli Vaziyet (1908-1916), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya 2014.

¹⁶ BOA, DH.EUM.MTK 16/32.

içerisinde toplam 243 faile dair bilgi olması gerekirken bunlardan sadece 110 adedinin bilgileri girilmiştir. Belgelere sadık kalabilmek adına, ceraim-i umumiye cetvellerinde belirtilen rakamlar, eksikleriyle birlikte aynen verilmiştir. Buna göre faillerin medeni durumlarına göre dağılımları aşağıdaki gibidir:

Grafik: Adam Öldürme ve Öldürmeye Teşebbüs Suçu Faillerinin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı¹⁷

Cetvellere göre, adam öldürme veya öldürmeye teşebbüs suçunun faili olanlar, 16 tanesi tutuklu ve 28 tanesi firari olmak üzere toplam 44 bekar erkek; 17 tanesi tutuklu ve 35 tanesi firari olmak üzere toplam 52 evli-çocuklu erkek; 3 tanesi tutuklu ve 9 tanesi firari olmak üzere toplam 13 evli-çocuksuz erkektir. Kadınlardan ise sadece 1 evli çocuklu kadın bu suçu işlemiştir. Yani faillerin %47,27'si evli- çocuklu erkek; %40'ı bekar erkek, %11,82'si evli çocuklu erkek ve %0,91'i kadındır. Firar oranlarına bakıldığında, bekar erkeklerin %63,64'ü firar ederken, %36,36'si yakalanmıştır. Benzer şekilde evli çocuklu erkekler arasında da faillerin %67,31'i firar ederken yalnızca %32'si yakalanmıştır. Bu oranlar, cetvellerin düzenlendiği ve suçun işlendiği ay içerisinde yakalanan ve firar eden kişileri

¹⁷ BOA, DH.EUM.MTK 16/32.

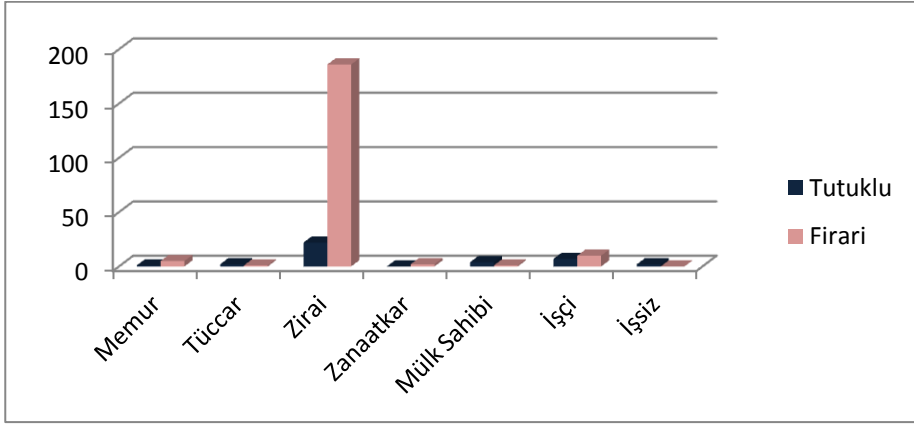
Ceraim-i Umumiye Cetvellerine Göre Kudüs Sancağında Adam Öldürme

göstermekle birlikte, sonraki aylarda yakalanmış olma ihtimalleri de bulunmaktadır.

Suçta karıştığı tespit edilen failler arasında yakalanan 37 kişinin ve firar eden 197 kişinin önceden bir sabıkası yokken, 8'i firari olmak üzere toplam 9 failin önceden bir sabıkası bulunmaktadır¹⁸. Buna göre mükerrer suçluluk açısından bakıldığında faillerin yalnızca %3,70'i sabıkalıdır. Oysa ki, II.Meşrutiyetin ilanından sonra çıkartılan genel af kanunu ile pek çok hapisane boşalmış ve adi suçlular dahi salıverilmiştir¹⁹. Bu uygulamanın, normal şartlar altında, sabıkalılık oranını yükseltmesi gerekirken, kanunların yaptırım gücünün yeterli olması yahut cezaların infaz edildiği hapisanelerin durumunun kötü olması nedeniyle²⁰, önceden bir suç işleyenlerin tekrar hapisanelere dönmemesi adına bir gerekçe olduğu ileri sürülebilir.

Öldürme ve öldürmeye teşebbüs suçu faillerinin mesleklerine göre dağılımı aşağıdaki grafikteki gibidir:

Grafik: Öldürme ve Öldürmeye Teşebbüs Suçu Faillerinin Mesleki Dağılımları²¹

¹⁸ BOA, DH.EUM.MTK 16/32.

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bk. Taner Aslan, "II. Meşrutiyet Dönemi Genel Af Uygulamaları", *Gazi Akademik Bakış*, C 3, S 5, Ankara 2009, s.41-60.

²⁰ Meclisi Mebusan Kudüs Vekili Ragıp Neşâşibi Efendi: "(...)Taşlarda hapisaneler mahbes değil, birer idamhanedir. Mahbusinin kısmı azamı oradan hastalıklı olarak çıkıyor" derken, Meclis-i Mebusan Reisi bu cümlelere cevaben "Efendim bu mütalaat pek doğru. Buna hepimiz iştirak ediyoruz (...)" şeklinde bir cevap vermiştir. *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, İctima-ı Fevkalâde, Devre: 3, C 2, İctima Senesi: 1, 28. İnikad, 25 Haziran 1330, s.63;

²¹ BOA, DH.EUM.MTK 16/32.

Faillerin mesleki dağılımlarına bakıldığında, faillerin büyük çoğunluğunun ziraatla meşgul olduğu görülmektedir ki, Osmanlı toplumunun büyük oranda tarım sektöründe yer aldıkları düşünüldüğünde bu durum şaşırtıcı değildir; fakat cetveller içerisinde yer alan ve yukarıda bahsedilen istisnai vaka, oranları oldukça değiştirmektedir. Bu vakada bahse konu fail sayısı 8 tutuklu, 133 firari olmak üzere toplam 141'dir ki, zirai kesimdeki fail sayısının bu denli yüksek olmasının sebebi bu vakadır. Buna vaka ile birlikte, ziraatla meşgul olan faillerin toplamı 22 tutuklu ve 186 firari olmak üzere 208'dir. Bu istisnai vaka hariç tutulacak olsa dahi, yine ziraatla meşgul olanların sayısı diğer meslek dağılımlarının üzerinde olacaktır.

Ceraim-i umumiye cetvellerine göre 1913/1914 yılında, Kudüs Sancağında meydana gelen öldürme ve öldürmeye teşebbüs suçları faillerinin mesleki dağılımları şöyledir: 1 tutuklu 5 firari olmak üzere toplam 6 memur; 2 tutuklu 1 firari olmak üzere toplam 3 tüccar; 22 tutuklu 186 firari olmak üzere toplam 208 zirai kesimden; 2 firari zanaatkar; 4 tutuklu 1 firari olmak üzere toplam 5 kira geliriyle geçinen mülk sahibi²²; 7 tutuklu 10 firari olmak üzere toplam 17 işçi; 2 tutuklu işsiz.

Kudüs sancağı dahilinde, bu suça iştirak eden faillerden 1 kişi hariç tamamı Müslüman'dır. Bahsi geçen 1 fail ise Rum Ortodoks kilisesine bağlıdır. Nüfusun yaklaşık %80'inin Müslüman olduğu düşünüldüğünde, faillerin büyük çoğunluğunun da Müslüman olması olağandışı bir durum değildir.

Eğitim durumlarına göre faillerin dağılımı ise 5 tutuklu 5 firari olmak üzere toplam 10 fail okur-yazar; 33 tutuklu 188 firari olmak üzere toplam 221 fail okuma-yazma bilmemektedir ve 2 firari fail ise yüksek tahsil görmüştür. Buna göre faillerin %94.85'i okuma-yazma bilmemektedir ki, Osmanlı Devleti'nde okur-yazarlık ortalamasının %10'ların dahi altında olduğu düşünüldüğünde²³, bu oran normal karşılanmaktadır. Diğer taraftan bakıldığında, okuma-yazma bilmenin Osmanlı Devleti'nin Müslüman tebaası arasında bir ayrıcalık olduğu savunulabilir. Zira suçu azaltan faktörlerden en önemlilerinin eğitim ve ekonomik durum olduğu

---

²² Ashab-ı Akar

²³ Yahya Akyüz, "Osmanlı Döneminden Cumhuriyete Geçilirken, Eğitim-Öğretim Alanında Yaşanan Dönüşümler", *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, C 1, S 2, 2011, s.21

Ceraim-i Umumiye Cetvellerine Göre Kudüs Sancağında Adam Öldürme

düşünüldüğünde, okuma-yazma bilen bir kişi, devlet kademelerinde görev alabilir ve böylece suçtan da uzaklaşma şansını arttırabilirdi.

Öldürme ve öldürmeye teşebbüs suçu faillerinden 20 tutuklu, 10 firari olmak üzere toplam 30'u şehirlî; 13 tutuklu 189 firari olmak üzere toplam 202'si köylü ve 5 tutuklu 6 firari olmak üzere toplam 11 tanesi ikametgahsızdır. Buna göre faillerin %83,13'ü köylü, %12,35'i şehirlî ve %4.53'ü de ikametgahsızdır²⁴. İkametgahı belli olmayan ve üstelik herhangi bir işte çalışmayan kişiler Osmanlı Devleti'nde serseri olarak tanımlanabilirdi. 1909 yılında çıkartılan bir kanunla serserilik suç sayılmış ve çalışmaya kudreti olduğu halde en az iki ay çalışmayan, bu süre zarfında herhangi bir zanaatla meşgul olmayan ve iş bulmak için bir teşebbüste dahi bulunduğunu ispatlayamayıp sağda solda dolanan kişiler, "serseri" olarak tanımlanmıştır²⁵. Buradaki faillerden 11 tanesinin ikametgahı yokken 2 failin işsiz olması, serserilik suçunun Kudüs sancağında çok yaygın olmadığı kanaati oluşmaktadır. Zaten aynı ceraim-i umumiye cetvellerine yansıyan serserilik suçu adedi ise toplam 5 olarak kaydedilmiştir²⁶.

Faillerin %83.13'ünün köylü olmasına karşılık vakaların 25 adedi şehirlerde, 21 adedi ise kırsal alanda meydana gelmiştir. Şüphesiz ki, köylü faillerinin sayısının artmasında yukarıda bahsedilen Halil'ür-Rahman'daki hadisenin büyük payı vardır. Bu hadiseye karışan faillere ait rakamlar görmezden gelinse dahi yine köylü faillerin oranı daha fazla olmasına karşılık, suçun işlendiği yer olarak şehirler yine ön planda olacaktır. Bu durumda iki düşünce ön plana çıkmaktadır; bunlardan ilki köylü faillerin genellikle şehirlerde suça dahil oldukları; diğeri ise kırsalda meydana gelen suçlarda, vaka başına daha fazla failin suça karışmasıdır ki, ikisinin birden gerçekleşmiş olması da muhtemeldir.

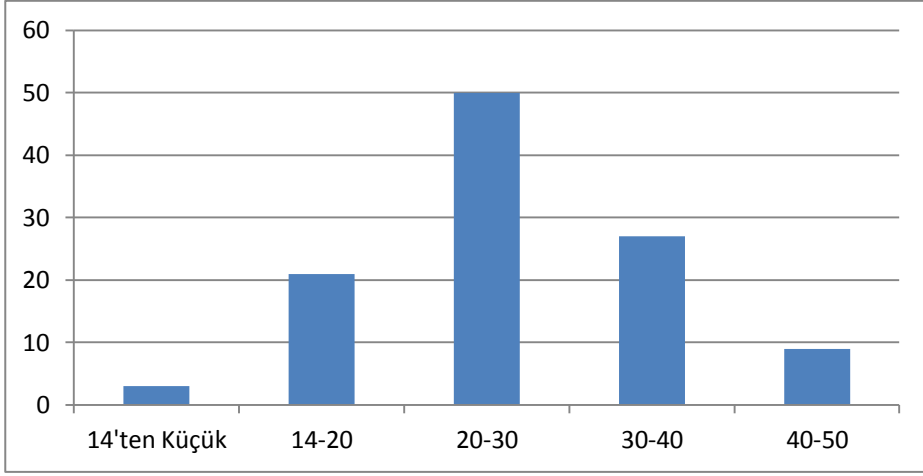
²⁴ BOA, DH.EUM.MTK 16/32.

²⁵ *Düstur*, II. Tertip, C 1, Matbaa-i Amire, Dersaadet 1329, s.169-171 ; Toplam 9 madde olan bu kanunun 5-7. Maddeler, serseri addedilen kişinin işe başvurma koşullarından bahsederken; 8. maddede, hizmetinden firar veya imtina veya bir sene içinde mükerrer olan kişiler, yakalandıkları takdirde 3 aydan 1 seneye kadar sürgün edileceklerine hükümlenmektedir. Uygulamalar da, kanunun belirttiğinden çok farklı olmamış serseri addedilen kişilerden pek çoğu nafia ve maden hizmetlerinde çalışmak üzere çeşitli mahallere gönderilmişlerdir. Bir kısım mükerrer serseriler ise ya memleketlerine gönderilmiş yahut sürgün edilmişlerdir. BOA, DH.EUM.KADL 15/13;19/12;13/16; 14/43; DH.EUM.THR 12/56; 13/13-A; DH.EUM.EMN 72/23.

²⁶ BOA, DH.EUM.MTK 16/32.

Taammüden gerçekleşen öldürme vakalarının 9'u şehirde, 6'sı kırdada meydana gelirken, tam tersi istikamette gayri taammüden katil hadiselerinin 3'ü şehirde, 11'i ise kırdada gerçekleşmiştir. Darben ölüme sebebiyet vermek vakalarının 4'ü şehirde; öldürmeye teşebbüs suçlarının ise 9'u şehirde, 4'ü ise kırdada gerçekleşmiştir²⁷.

Grafik: Öldürme ve Öldürmeye Teşebbüs Suçu Faillerinin Yaşlara Göre Dağılımı²⁸

Öldürme ve öldürmeye teşebbüs suçu faillerinin yalnızca 3 tanesi 14 yaşından küçüktür. Bu kişilerin meydana getirdiği vakalardan 1 tanesi taammüden katil, bir diğeri darben ölüme sebebiyet vermek, son vaka ise öldürmeye teşebbüstür ki, 3 failin tamamı yakalanmıştır. 14-20 yaş arasındaki faillerden 5'i yakalanırken 16'sı firar etmiştir. Yaş dağılımlarında en yüksek oran 20-30 yaş arası faillerdedir. 15 fail tutuklanırken, 35 tanesi firar etmiştir. Firarilerin dağılımına bakıldığında, en yüksek firar oranı yine bu yaş grubu içerisinde yer alan faillerdedir. 30-40 yaş arasında yer alan faillerden 10 tutuklu ve 17 firari olmak üzere 27 fail mevcuttur. Son olarak 40-50 yaş arası 6 fail yakalanırken, 3 fail firar etmeyi başarmıştır. Cetvellerde 50 yaş ve üzerinde herhangi bir failin öldürme suçlarına karıştığı görülmemiştir.

²⁷ BOA, DH.EUM.MTK 16/32.

²⁸ BOA, DH.EUM.MTK 16/32.

Ceraim-i Umumiye Cetvellerine Göre Kudüs Sancağında Adam Öldürme

Öldürme suçlarının altında yatan gerekçelere bakıldığında; Kudüs cetvellerinde nedenler başlığı, failer üzerinden değil, vakalar üzerinden yazılmıştır. Bu durum, her failin suça karışma nedenini ayrı ayrı incelemekten doğan, özellikle birden fazla failin karıştığı vakalar için bir kısım hatalara sebebiyet verebilecektir. Şöyle örneklendirmek gerekirse; Bir fail düşmanlık ve intikam almak maksadıyla taammüden bir katle karışmış olması durumunda, maktul için aynı hisleri beslemeyen fakat faile refakat eden bir kişi “esbab-ı mütenevvi” olarak nitelendirilen, diğer sebepler başlığı altında işaretlenmeliydi ki, özellikle Aydın vilayetine ait cetveller bu şekilde failer üzerinden nedenlere değinmiştir. Bu bağlamda Kudüs sancağına ait cetvellere baktığımızda ırza tasallut etmek maksadıyla işlenen katl sayısı 1’dir ve taammüden işlenmiştir. Sarhoşluk nedeniyle 1 adet gayri taammüden katl vakasıyla, 1 adet katle teşebbüs suçu meydana gelmiştir. Düşmanlık ve intikam nedeniyle meydana gelen öldürme vakalarının dağılımı ise 2 adet taammüden katl, 1 adet darben ölüme sebebiyet vermek ve 4 adet de katle teşebbüs olarak toplam 7’dir. Son olarak esbab-ı mütenevvi yani türlü nedenlerle işlenen katl hadiselerinin dağılımı, 12 taammüden katl, 7 gayri taammüden katl, 4 darben ölüme sebebiyet vermek ve 10 katle teşebbüs olmak üzere toplam 33’dür²⁹.

Sonuç

Üç semavi din tarafından kutsal kabul edilen Kudüs sancağı, yüksek olarak nitelendirilebilecek bir nüfusa sahip olmasına rağmen bir yıl boyunca az denilebilecek sayıda suça sahne olmuştur. Meydana gelen toplam cinayet suçu adedi 134’tür ve bunların %36.57’si öldürme ve öldürmeye teşebbüs suçudur. Tüm cinayet suçlarında aylık vaka ortalaması 11,16’dır. Buna karşılık öldürme ve öldürmeye teşebbüs suçunun bir yıllık toplamı 49 ve aylık ortalama vaka sayısı ise 4,08’dir; bu rakam aynı zamanda kaza başına ortalama 1,02 öldürme vakası anlamına gelmektedir. Bu rakam, oldukça düşük olarak algılanabilir. Diğer yandan, Halilü’r-Rahman kazasında meydana gelen bir (1) vakaya toplam 141 kişinin dahil olması, fail sayısını oldukça artırmıştır; böylece toplam fail sayısının yaklaşık %58’i bu hadise içinde yer almıştır. Ayrıca yine bu vakadan ötürü firar oranları oldukça yüksektir ki, failerin medeni durumlarına dair verilen grafik bu durumu gözler önüne sermektedir. Her ne kadar vaka istisnai olsa dahi, Kudüs

²⁹ BOA, DH.EUM.MTK 16/32.

Mutasarrıflığı'nın, failleri yakalamada veya tespit etmede başarısız oldukları, sadece bu tablolara bakarak söylenebilir.

Kudüs sancağında, incelediğimiz yıl içerisindeki faillerin büyük çoğunluğunun evli-çocuklu erkek olduğu, hemen arkasından ise bekar erkeklerin geldiği görülmektedir ki, kıyaslama açısından Aydın vilayetine ait istatistikler incelendiğinde, bunun tam tersi olarak, suçların büyük çoğunluğunda ilk sırayı bekar erkeklerin, hemen arkasından ise evli-çocuklu erkeklerin geldiği görülmektedir.

Mesleklerine göre faillerin dağılımı tablosu, Osmanlı Devleti'ndeki ekonomik faaliyetlerin nüfusa yansımaları net bir şekilde gözler önüne sermektedir ki, faillerin %86'sı tarım sektöründe çalışırken kalan %14'lük kesim diğer faaliyetler ile meşguldür. Diğer yandan faillerin yaş dağılımları 20-30 yaş arasındaki kişilerin suça daha fazla karıştıklarını göstermektedir ki, gençlikten olgunluğa geçiş evresi olarak nitelendirilebilecek bu yaş aralığı anlaşılır bir durumdur.

Son olarak, suç ortalamasının ve mükerrer suçluluğun azlığı bizlere göstermektedir ki, Osmanlı hukukunun sahip olduğu yaptırım gücü yahut ceza-infaz kurumlarının içinde bulunduğu şartlar, insanları suçlardan alıkoyan bir sebep olmuş ve böylece 1913/14 yıllarında Kudüs, adli anlamda Osmanlı Devleti'nin güvenli sancaklardan birisi olarak görülmüştür.

KAYNAKÇA

BOA, Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Emniyet Şubesi: 72/23.

BOA, Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Kısım-ı Adli Kalemi: 15/13; 19/12; 13/16; 14/43

BOA, Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Muhaberat ve Tensikat Müdüriyeti: 16/32.

BOA, Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Tahrirat Kalemi:12/56; 13/13-A

BOA, Dosya Usulü İradeler Tasnifi: 78/31; 79/10

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, İctima-ı Fevkalâde, Devre: 3, C 2, İctima Senesi: 1, 28. İnikad, 25 Haziran 1330

AKYÜZ, Yahya, "Osmanlı Döneminden Cumhuriyete Geçilirken Eğitim-Öğretim Alanında Yaşanan Dönüşümler", Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, C 1, S 2, 2011, s.9-22.

Ceraim-i Umumiye Cetvellerine Göre Kudüs Sancağında Adam Öldürme

ASLAN, Taner, “II. Meşrutiyet Dönemi Genel Af Uygulamaları”, *Gazi Akademik Bakış*, C 3, S 5, Ankara 2009, s.41-60.

EL-ASELİ, Kamil Cemil, “Kudüs”, *İslam Ansiklopedisi*, C 26, TDV Yayınları, İstanbul 2002, s.334-338.

Düstur, II.Tertip, C 1, Matbaa-i Amire, Dersaadet 1329.

KARPAT, Kemal H., *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

KAYA, Mehmet, “XIX. Yüzyıl ve XX. Yüzyıl Başlarında Büyük Güçlerin Etkisinde Kudüs Sancağı (1850-1914)”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S 33, Bahar-2013, s.145-164.

ÖZTOP, Fatih, *II. Meşrutiyet Döneminde Aydın Vilayetinde Sosyal Yapı ve Adli Vaziyet (1908-1916)*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih BD, Yakınçağ Tarihi ABD (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya 2014.

_____, “Suç Cetvellerine Göre Osmanlı Devletinde ‘Adam Öldürme’ Suçu: Aydın Vilayeti Örneği (1908-1916)”, *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 2, S 3, Haziran 2015, s.75-85.